

הרב ישי בוכריס שליט"א

מאמר לפרשת דברים ולתשעה באב

פרשת המרגלים שבה ונשנית בפרשת השבוע כאמור:

"ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וכו' " (דברים א', כב').

ישנם כידוע שינויים רבים בין סיפור המעשה בפרשת "שלה-לך" לבין המסופר בפרשתנו. אולם אנו נתמקד בתוספת שנמצאת בפרשתנו והיא - האשמת משה רבינו את עם ישראל שבגינם נענש אף הוא שלא להכנס לארץ ישראל, כמאמר הכתוב: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמור גם אתה לא תבא שם" (דברים א', לד').

כל מעיין יתקשה בפסוק זה שהרי נאמר בפרשת "חוקת" בפירושו שחטאו של משה רבינו במי מריבה הוא הגורם לאי כניסתו לארץ ישראל, ומדוע כעת מאשים משה רבינו את עם ישראל בכך, משום חטאם בחטא המרגלים.

רבים מן המפרשים עומדים על קושי זה, יעויין ברמב"ן שמפרש שאין הכוונה שבשל חטא המרגלים נענש משה רבינו, אלא שהוזכרו בפסוקים אלו כל הנמנעים מעבור אל הארץ, אך אפשר שחטאים שונים גרמו לעונש זה. וטעם דברי משה שאמר בגללכם, היינו - שמחמת מריבתם של בני ישראל אירע כל מעשה מי מריבה.

וכתב על כך באור החיים הקדוש:

"ואין דבריו נראים, כי רואני שעדיין הוא מדבר בעניין המרגלים שכן אמר הכתוב אחר זה וטפכם אשר אמרתם וגו' עד סוף הפרשה והוא מדבר בעניין המרגלים ולמה הפסיק בתוך העניין שלא כעניין".

על כן, פירש באור החיים הקדוש:

"והנכון הוא על פי דבריהם ז"ל שאמרו בפסוק ויבכו העם בלילה וגו', קבעו בכיה לדורות כי ליל ט' באב היתה, שבו נחרב הבית, ואמרו עוד שאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש לא היה הבית נחרב וכו', מעתה אם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש ולהשליך חמתו עליו לא אפשר כנזכר, ויחר אף ה' בשונאי ישראל ויהיה כליונם במקום חורבן הבית, לזה גזר ה' בגזירת המרגלים גם על משה שימות במדבר והוא אומר גם בי התאנף ה' בגללכם וכו', ואם תאמר והלא רואני שמיתת משה היתה על מי מריבה, כבר כתבתי שם שאם משה היה מקדש שמו יתברך, היו ישראל חוזרים לטהרתם שהיו בו קודם חטא המרגלים באמצעות קידוש ה' הגדול וכו'".

נאים הדברים עד למאוד, אלא שצריך עיון כיצד היה משה מעלה את עם ישראל על ידי קידוש ה' הנעשה במי מריבה והיה מכפר בכך על חטא המרגלים, ובמילים אחרות מהו שורשו של חטא המרגלים שבמעשה מי מריבה יכול היה לשוב לתיקונו, וכיצד קשור הדבר לבית המקדש שבו ביום שחטאו - בו ביום נחרב.

במדרשי חז"ל שבפרק חמישי בגיטין בעניין חורבן בית המקדש, ישנו מספר סיבות שחז"ל משייכים אותן לחורבן ביהמ"ק "על קמצא ובר קמצא", "על תרנגול ותרנגולת" ועוד, אולם נראה שצד שווה יש בין כל המעשים והוא הלשנה של אחד מן הגורמים לשליט רומי, על-כן, נראה שהחסרון היה גם בחטא הדיבור, הלשון הרע, פרט למעשה בעצמו.

אפשר שזהו החוט המקשר בין שלושת הנושאים, חטא המרגלים היה בדיבור אסור (לא למדו לקח ממעשה מרים), חטאו של משה כרוך היה בכך שבמקום לדבר - היכה, וכאמור חורבן ביהמ"ק אף הוא קשור לאותו עניין.

אולם נראה שהדיבור קשור במהותו לעניינים אלו. ידועים דברי המהר"ל שהדיבור הינו המחבר בין הגשמי לרוחני, רוח ממללא. ארץ ישראל הינה מקום העבודה הגשמית שהיא בעצם מצוה רוחנית, ובכך מעלים את העולם החומר אל הרוח. בית המקדש הינו המרכז הרוחני שאת הבהמיות הגסה ביותר מקריבים על מזבח ה'. על-כן, הדיבור הינו הכח המרכזי הטעון לשם כך. לאחר שנכשלו עם ישראל בדיבור בחטא המרגלים, יכול היה משה רבינו להעלותם לדרגתם על ידי דיבור המקדש שם ה', אולם אף הוא נכשל בכך ומשום כך לא נכנס לארץ, ומשום כך יום זה של חטא המרגלים הוא יום חורבן ביהמ"ק.

אם נדע אנו לשמור פינו מדיבור שאינו הגון, ונתקן אף בצורה חיובית, ונקדש שם ה' בדיבור - נזכה ונראה בבנין בית המקדש.